

Postacie
i funkcje
logosu
w filozofii
greckiej

Postacie i funkcje logosu w filozofii greckiej

redakcja naukowa
Dariusz Kubok
Dariusz Olesiński

Bielsko-Biała 2011

Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego

Copyright © by Uniwersytet Śląski w Katowicach
Copyright © by Wydawnictwo STO

Publikacja sfinansowana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Redakcja merytoryczna:
Dariusz Kubok, Dariusz Olesiński

Recenzent:
Piotr Świercz

Projekt okładki:
Joanna Surzyn

Skład komputerowy:
Witold Barkowski

Korekta:
Joanna Polak

ISBN 987-83-60003-42-6

Wydanie I

Wydawnictwo STO
ul. Cieszyńska 8
43-300 Bielsko-Biała
tel. 33 819 09 10
e-mail: sto@sto.com.pl
www.sto.com.pl

Spis treści

Wstęp	7
Adam Drozdek Logos and Cognition in Parmenides.....	9
Zbigniew Nerczuk Koncepcja logosu w sofistyce.....	19
Marcin Kurpios Pojęcie logosu u Tukidydesa i jego związki z sofistyką.....	27
Vladislav Suvák Antisthenés: logos ako éthos.....	45
Dariusz Olesiński Symfonia logosu w Platońskim <i>Fedonie</i>	59
Jaroslav Cepko Filón Alexandrijský a mediačná funkcia logu	73
Artur Pacewicz Postacie i miejsce logosu w <i>Περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ</i> Ptolemeusza	83
Agnieszka Woszczyk Problem statusu naczelných rodzajów w <i>Enneadach</i> Plotyna	97

WSTĘP

Występujące w starożytnej kulturze greckiej zmiany znaczeniowe pojęcia *logos* pozostają w bezpośrednim związku z rozwojem greckiej myśli filozoficznej, jej stopniową, samokrytyczną precyzacją – przejawiającą się odchodzeniem od świadomości mitologiczno-poetyckiej na rzecz opartych na logicznym rozumowaniu dociekań istoty badanej rzeczy. W trakcie tego procesu *logos* uzyskał rangę kluczowego pojęcia filozoficznego, wyznaczającego ramy rozwojowe kultury europejskiej. Stało się tak – jak można sądzić – dzięki współistnieniu w niezwykle złożonym polu semantycznym owego pojęcia idei mowy, rozumu i rzeczy. Współistnienie to prowokowało do poszukiwania rozumienia związku pomiędzy językiem, myślą i bytem, stanowiąc w ten sposób centralny motyw inspirujący całą grecką filozofię.

Bogactwo znaczeniowe związane z pojęciem logosu daje się tym samym sprowadzić do jego trzech podstawowych postaci:

- porządku bytowego (metafizycznej zasady i ontologicznej struktury rzeczy)
- porządku poznawczo-metodologicznego (myślenia i metod, jakimi się ono posługuje)
- porządku pragmatyczno-językowego (komunikacji i perswazji słownej).

Analiza owych znaczeń oraz charakterystyka relacji, jakie między nimi zachodzą, stanowi również przedmiot monografii, którą oddajemy do rąk Czytelnika. Rozpoczyna ją tekst Adama Drozdka *Logos and Cognition in Parmenides*, w którym autor poddaje badaniu występujące w poemacie Parmenidesa z Elei trzy podstawowe typy procesów poznawczych (*πυνθάνεσθαι*, *γίγνωσκειν*, *εἰδέναι*) związanych z odpowiednimi drogami możliwego badania rzeczywistości, wskazując zarazem na ich odniesienie do Parmenidejskiego rozumienia logosu i jego funkcji.

Z kolei w artykule *Koncepcja logosu w sofistyce* Zbigniew Nerczuk podejmuje temat fundamentalnego znaczenia logosu w myśli sofistycznej wynikającego z ogólnego przekonania sofistów, że ludzka rzeczywistość jest w dużej mierze kreowana za pośrednictwem aktów mowy w procesie ciągłej komunikacji i interpretacji. Opierając się na owym założeniu, sofisci prowadzili badania dotyczące specyficznych uwarunkowań procesu perswazyjnego, jak też rozwijali określone techniki wywierania wpływu na duszę odbiorcy. Temat sofistycznego rozumienia logosu kontynuuje Marcin Kurpiós (*Pojęcie logosu u Tukidydesa i jego związki z sofistyką*), koncentrując się przede wszystkim na analizie tych wątków obecnych w *Wojnie peloponeskiej* Tukidydesa, które dotyczą relacji logosu i prawdy, antytezy *λόγος – ἔργον* oraz funkcji logosu w kontekście zdolności kształtowania ludzkich opinii, ze szczególnym uwzględnieniem paraleli, jakie zachodzą w tym względzie między poglądami Tukidydesa a myślą czołowych sofistów – Protagorasa i Gorgiasza.

Natomiast w artykule *Antisthenés: logos ako éthos* Vladislav Suvák poddaje badaniu rolę, jaką w etycznej refleksji Antystenesa pełnią paradoksy logiczne. W konsekwencji argumentuje, że sposób wykorzystania logiki przez Antystenesa nie tyle nawiązuje do nauki i praktyki sofistów, co bliższy jest raczej Sokratejskiej etyce troski o własną duszę. W kolejnym tekście – *Symfonia logosu w Platónskim Fedonie* – Dariusz Olesiński wykazuje, że zgodnie z intencją Platona remedium na mizologię stanowić ma krytyczno-hipotetyczne użycie rozumu związane z uświadomieniem sobie jego poznawczych ograniczeń. Analizując przy tym znaczenie relacji *συμφωνεῖν*, jaka zachodzić ma między hipotezami w ramach postulowanej przez Platona metody hipotetycznej, zmierza do konstatacji, że nie powinna być ona rozumiana jako dedukcyjne wynikanie, ale raczej – w oparciu o analogię do muzycznej harmonii – jako wyjaśnianie o charakterze hermeneutycznym.

Następnie Jaroslav Cepko — w artykule *Filón Alexandrijský a mediačná funkcia logu* — podkreślając inspiracje platońskie obecne w myśli Filona, zarysowuje funkcje logosu pojmowanego jako element pośredniczący – wiążący Stwórcę ze stworzeniem – zarówno w aspekcie rozumnego planu realizowanego przez Boga w akcie kreacji, jak i specyficznego światła poznania, którego moc umożliwia człowiekowi zrozumienie stworzonego świata. Z kolei Artur Pacewicz (*Postacie i miejsce logosu w Περί κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ Ptolemeusza*) rekonstruuje znaczenia logosu zawarte w dziele Ptolemeusza, rozpoczynając od ogólnego przedstawienia obecnego w myśli antycznej problemu *κριτήριον*, a następnie przechodząc do charakterystyki właściwego sposobu rozumienia logosu przez Ptolemeusza, w świetle którego logos sytuować należy w relacji do trzech elementów – umysłu, prawdy i danych zmysłowych. Na zakończenie Agnieszka Woszczyk w tekście *Problem statusu naczelných rodzajów w Enneadach Plotyna* prezentuje Plotyńską reinterpretację Platońskiej koncepcji *μέγιστα γένη* oraz polemikę, jaką prowadził on z Arystotelesowskim i stoickim rozumieniem kategorii w ramach budowanego przez siebie hipostatycznego ujęcia rzeczywistości. W powyższym kontekście autorka omawia generatywny charakter rodzajów bytu, jak też kwestię ich prenoetycznego statusu.

Pomimo istnienia wielu systematycznych i historycznych opracowań, w których podejmowano próby analizy znaczeń i funkcji logosu, badania dotyczące tego tematu wymagają kontynuowania i pogłębiania – czego wyrazem ma być również niniejszy tom. Najważniejszym uzasadnieniem dalszego prowadzenia owych badań jest bowiem waga podejmowanego problemu, jego kluczowe znaczenie dla lepszego zrozumienia drogi formowania się europejskiej kultury umysłowej, a co za tym idzie – również jej współczesnej kondycji.